

Narodí-li se dítě mrtvo, má bába porodní ihned opatřiti vše, čeho potřebí, aby dítě bylo dle nařízení ohledáno, nechť jakkoli na těle jest vyvinuto (§ 13. instr.) Má-li bába porodní důvodné podezření, že bylo dítě usmrceno, že byl plod ze života vyhnán, nebo nějaký čin trestný spáchán, jest povinna oznámiti to neprodleně místnímu úřadu policejnímu (§ 15. instr.)

III. Báby porodní mají povinnost vésti výkazy porodů. Těmto výkazům má se zvláštní péče věnovati u chovanek škol babických, jež se mají v tom, jak se tabulky vyplňují, náležitě vycvičiti (výn. min. vyuč. ze dne 7. srpna 1884 č. 15553). Tabulky ty jsou obrazem činnosti babiček, a zároveň potřebnou a spolehlivou látkou pro statistiku porodů. Aby těchto účelů se dosáhlo, musejí lékaři okresní při svých cestách úředních bedlivý dozor míti nad tím, aby báby porodní výkazy porodní přesně vedly a mají povinnost, ihned přísně zakročiti ohledně babiček, které výkazy nedbale vedou (výn. min. vn. ze dne 26. listopadu 1889 č. 200088). — Ohledně chudých platí pro báby porodní zvláštní sazba.

Bandážista viz Živnost obvazkářská.

Bankovky. I. Pojem. Bankovky jsou listiny, vydané tak zv. bankou cedulovou, slibující doručiteli na předložení výplatu jisté sumy mincí.

Bankovky bývají často stotožňovány s penězi papírovými (státovkami) však neprávem, neboť státovky jsou listiny ode státu vydané na místě mince — při čemž stát zavazuje se listinu takovou kdykoliv za kov směniti a sice buď úplně nebo jen do určité míry. Bankovky mají jistý základ v akciovém kapitálu banky. Aby však přesná směna bankovek úplně zaručena byla, nesmějí býti bankovky vydávány, aniž by byly úplně kryty a sice buď hotovými penězi nebo zbožím snadno směnitelným. Zásadně nesmí tedy banka, jež jest státem ku vydávání bankovek oprávněna, ani jedinou bankovku vydati, nedokáže-li, že passivum takto vzniklé aktivy vyrovnáno býti může. Banky mají nejen výhradné právo bankovky vydávati, nýbrž jsou též povinny bankovky vydané kdykoliv kovovými penězi vyplatiti. Stát může však banku cedulovou sprostiti povinnosti, aby každou bankovku kovem vyplatila a stanoviti pro bankovky t. zv. oběh nucený (Zwangscours).

II. Dějiny. Po válkách napoleonských, mělo Rakousko kromě dluhu zúročitelného (1350 mil. zl.) ještě dluh nezúročitelný (675,272.100 zl.) ve státovkách s nuceným oběhem. Státní správa zamýšlela tyto státní papírové peníze vzíti z oběhu; a byla za tím účelem patentem ze dne 1. dubna 1816 založena rakouská národní banka, která se zavázala vydávati bankovky za kov směnitelné v tom poměru, jak zásoby mincovní od finanční správy ji dojdou, a tak měnu vídeňskou z oběhu vzíti.

Patentem ze dne 15. července 1817 bylo bance národní privilegium na 25 roků propůjčeno, patentem ze dne 1. července 1841 bylo privilegium to na dalších 25 roků, tedy až do konce roku 1866 prodlouženo. Banka ta požívala výhody, že bankovky její při placení u veřejných pokladen musely býti přijímány na místě hotových peněz; však na žádost doručitele byla banka povinna bankovky stříbrem vyplatiti.

Od roku 1818 až do roku 1848 dostála národní banka přesně povinnosti své; roku 1848 zastavila však výplatu hotovou a finanční správa byla nucena vydati zúročitelné papírové státní peníze, které z počátku pouze u veřejných pokladen přijímány býti musely na místě peněz hotových, a teprve později nucený oběh pro ně stanoven byl. Za povstání

uherského vydala revoluční prozatimní vláda v Uhrách listiny nekryté (později Košutovky zvané).

Tato záplava říše penězi papírovými měla v zápětí, že bez ohledu na zákaz vývozu zlatých a stříbrných mincí nejen mince v oběhu se nalézající, nýbrž i drobná mince stříbrná mizely z oběhu.

Aby se odpomohlo nedostatku drobných peněz, vydala rakouská finanční správa r. 1849 papírové mincovní poukázky na 10 a 6 krejcarů znějící. Též zlatky banky národní byly ve 4 díly rozřezávány a každý díl za 15 kr. udáván.

Po skončení války se Sardinii přikročila rakouská vláda k uspořádání peněžnictví. — Košutovky byly prohlášeny neplatnými a zakázáno vůbec jich držeti; též bylo zakázáno soukromé známky peněžné vydávati a bankovky rozřezávati a poukázky mincovní měly býti vzaty z oběhu. Patentem ze dne 15. května 1851 bylo ustanoveno, že státní papírové peníze, jimž udělen byl nucený oběh, nesmí převyšovati obnos 200 mil. zlatých conv. m. — Dne 23. února 1854 byla uzavřena mezi finanční správou a národní bankou nová úmluva, dle které banka národní všechny státní papírové peníze s oběhem nuceným, převzala a se zavázala tyto bankovkami svými nahraditi. Státní papírové peníze s oběhem nuceným neměly býti přístě vydávány. Dne 24. ledna 1857 uzavřelo Rakousko s německými celními státy spolkovými smlouvu mincovní, jíž byla přijata nynější rakouská měna, t. j. místo dřívějšího mincovního čísla 20 zlatých číslo 45 zl., a zároveň ustanoveno, že žádný ze smlouvajících států není oprávněn rozdávat anebo nechati vydávati papírové peníze s oběhem nuceným, není-li učiněno opatření, aby tyto kdykoliv mincí stříbrnou vyplacený býti mohly. Dne 1. listopadu 1858 byla zavedena rakouská měna a nařízeno bylo národní bance, že smí vydávati pouze bankovky, znějící na rakouskou měnu a sice po 1000 zlatých, 100 a 10 zlatých; nejméně třetina bankovek obíhajících musí býti kryta stříbrem nebo zlatem, a zbytek papíry bankovními. Za války italské r. 1859 bylo na bance státem příliš mnoho žádáno a banka zastavila opět placení v hotovosti. V dubnu roku 1861 vstoupilo Rakousko do řady států ústavních, a tu vláda a říšská rada snažily se opět uvést do pořádku peněžnictví; zákonem ze dne 27. prosince 1862, jemuž se i banka podrobila, byl dluh státní na banku až do roku 1866 na 80 mil. snížen.

Bance bylo uděleno dnem 14. ledna 1863 třetí privilegium, kteréž mělo míti platnost až do 31. prosince 1876, však válka roku 1866 zmařila provedení toho, takže vláda byla nucena opět státovky vydávati. Zákonem ze dne 5. května 1866 byly jednozlatové a pětizlatové bankovky v oběhu se nalézající za státovky prohlášeny. Roku 1867 byla monarchie přetvořena v dualistickou a byly společné záležitosti obou polovin říše zákonem upraveny, než o poměru národní banky k oběma polovicím říše ve vyrovnání zmínka se nestala, a tak otázka týkající se poměru obou polovin říše ohledně dluhu 80 mil. zůstala nerozhodnutou. Když pak bylo vyrovnání roku 1867 mezi Rakouskem a Uherskem na 10 let uzavřené na dalších 10 let obnoveno, bylo mezi oběma polovicemi říše smlouveno, že tento 80 mil. dluh, který bez spolupůsobnosti Uherska byl učiněn, se má považovati za dluh království a zemí na říšské radě zastoupených. Zákonem ze dne 27. června 1878 bylo národní bance privilegium jakožto výhradné bance cedulové mocnářství pod firmou »Ra-

kousko-uherská banka« na čas od 1. června 1878 až do 31. prosince 1887 uděleno. Též vnější formě bankovek dostalo se dualistického rázu banky tak, že jedna strana bankovky byla opatřena německým, druhá strana uherským textem téhož znění. — Bankovky, na nichž hodnota byla označena pérem anebo razítkem v jiné zemské řeči, byly jen s přiměřenou srážkou bankou přijímány, následkem čehož bylo od tohoto označování bankovek upuštěno.

III. Rakousko-uherská banka a poměr její ku státu ohledně vydávání bankovek: Zákony ze dne 21. května 1887 č. 49, 50 a 51 ř. z. upravují právní poměr banky té následovně:

1. Banka má právo po dobu trvání privilegia jejího, hotoviti a vydávati pro celý obvod rakousko-uherského mocnářství nezúročitelné poukázky na sebe samu, kteréž se doručiteli na předložení vyplatí.

2. Tyto poukázky čili bankovky nesmí zníti na menší obnos než 10 zlatých r. č. (čl. 82. zák. ze dne 21. května 1887, č. 51. ř. z.).

3. Rakousko-uherská banka se zavázala, že poukázky jí vydané u svých hlavních ústavů ve Vídni a v Budapešti ihned na požádání vyplatí zákonní mincí rakouské měny.

4. Nedostojí-li banka během 24 hodin po předložení bankovky této své povinnosti, pozbude privilegia svého.

5. Banka má povinnost, své bankovky též u ostatních pokladen mincí zákonní vyplatiti, pokud hotovost a potřeba peněz to dovolí.

6. Úhrnný obnos bankovek v oběhu jsoucích musí býti uhrazen nejmeně ze dvou pětín hotovou zásobou zlata nebo stříbra.

7. Převyšuje-li obnos bankovek nad úhradou kovovou vydaných obnos 200 milionů zlatých, podléhá tento přebytek 5⁰/₁₀ dani, ze kteréž 70⁰/₁₀ připadne rakouské a 30⁰/₁₀ uherské polovici.

8. Kdykoliv rakouská nebo uherská správa státní za to požádá, nebo nastane-li změna v osobě komisaře vládního, guvernéra nebo ústředního inspektora, prozkoumá se co nejdůkladněji stav bankovek obíhajících.

9. Privilegium banky rakousko-uherské platí až do 1. prosince 1897.

10. Rakousko-uherská banka se zavázala státovky, jež tvoří společný dluh obou polovin říše, jako platidlo přijímati; naproti tomu jest však každý povinen od banky státovky v jich plné nominální ceně přijímati.

11. Pokud trvá nucený oběh státovek, jest oprávněna rakousko-uherská banka obnos státovek odraziti od úhrnného obnosu bankovek obíhajících; dle zbytku tohoto řídí se pak kovová bankovní úhrada a pouze z něho zapravuje banka 5⁰/₁₀ daň.

12. Pokud státovky budou míti nucený oběh, jest banka sprostěna povinnosti, aby své bankovky kovem vyplácela.

13. Úmluvou mezi rakouským a uherským ministrem financí s jedné strany a rakousko-uherskou bankou se strany druhé bylo privilegium též na Bosnu a Hercegovinu rozšířeno.

Až do nedávna byla v Rakousku dvojí měna a sice: měna stříbrná dle zákona, a papírová měna ve skutečnosti. To bylo příčinou nápravy měny, která měla býti způsobena zavedením měny korunové.

IV. Měna korunová: Vláda předložila roku 1892 říšské radě celou řadu předloh zákonních za účelem nápravy měny, a sice osnovu zákona, kterou se zavádí korunová měna, a další osnovu zákona, kterou má býti zmocněno ministerstvo království a zemí na říšské radě zastoupených k uza-

vření mincovní a měnné smlouvy s ministerstvem zemí koruny uherské, a konečně osnova zákona, aby se opatřilo potřebné zlato a doplnil čl. 87. stanov rakousko-uherské banky. Korunová měna byla pak zákonem ze dne 2. srpna 1892 č. 126. ř. z. zavedena; na místě dosavadní rakouské měny stříbrné byla zavedena měna zlatá. Tím však nebyly papírové peníze ihned vzaty z oběhu, nýbrž »zlatka« zůstala na dále jednotkou početní; papír co do hodnoty postaven na roveň zlatu, a jeden zlatý rak. m. nominální hodnoty peněz papírových se rovná 2 korunám (čl. 23. a 24. cit. z.). Zákonem ze dne 2. září 1892 č. 127 ř. z. bylo zmocněno ministerstvo království a zemí na říšské radě zastoupených k uzavření mincovní a měnné smlouvy s ministerstvem zemí koruny uherské. Článkem XIX. cit. zákona bylo nařízeno, že vlády obou polovin říše v době příhodné vzájemně se dohodnuvše, podati mají předlohy zákonů o směnitelnosti státovek, dále že se mají ohledně oběhu peněz papírových, jakož i ve příčině přijímání hotového placení vlády obou států smluviti. Zákonem ze dne 2. srpna 1892 č. 129 ř. z. zavázala se rakousko-uherská banka, že zákonní mince zlaté v nominalní ceně, a zlaté pruty dle zákonného mincovního čísla měny korunní u svých hlavních ústavů ve Vídni a v Budapešti na požádání za bankovky smění. Zákonem ze dne 2. srpna 1892 č. 130 ř. z. čl. VI. bylo ministru finančnímu nařízeno, aby podal co nejdříve předlohu týkající se uspořádání státního dluhu 100 mil. záležitějšího v dílčích hypotekárních poukázkách, resp. ve státovkách. Dle nař. min. fin. ze dne 11. září 1892 č. 133 ř. z. čl. II. jest povinna banka rakousko-uherská, pruty jemného zlata v ceně 3276 korun za kilogram za bankovky v každé době směnit.

V. Bankovky nezpůsobilé k další potřebě:

1. Stane-li se bankovka k potřebě nezpůsobilou následkem opotřebení a je-li pravost její nepochybnou, směněna musí býti nicméně každým bankovním ústavem, za platidlo přijata a na požádání v plném nominalním obnosu vyměněna.

2. Totež platí, stanou-li se bankovky náhodou k další potřebě nezpůsobilými (ku př. zamažou-li se neb poskvří-li se inkoustem, barvou, tukem atd.).

3. Učiní-li se bankovky zúmyslně nepotřebnými, tím že zúmyslně se na nich provedou různé změny (zvláště bankovky cizími přídávky opatřené, přepsané, přetištěné, pomalované, razítkem potištěné, nebo jinak na své zevnější podobě zkomolené), mohou nicméně, jsou-li pravé, ku výplatě neb výměně předloženy býti (od 15. září 1881), však doručitel musí zapraviti 5 krejcarů za každou bankovku, jakožto náhradu nákladu s výrobou bankovky spojeného.

4. Poškozené bankovky, na nichž jednotlivé části kresby, písma, nebo okraje chybí, vyplatí se jen tím obnosem, kterýž na neporušenou část připadá; při bankovkách, jež jsou tak poškozeny, že chybí na jedné straně (německé nebo uherské) části celkového obrazu, má se považovati, jako by chyběly tyto části na obou stranách bankovky. Za příčinou vyměření náhrady za poškozené bankovky 10 zlatové rozdělí se plocha bankovky na 100 dílců. Na každé pole, jehož prostora se nevyplní aspoň z polovice desetizlatovou bankovkou pod síť 100 polí obsahující položenou, případně 10 krejcarů, jež se pak z nominalního obnosu bankovky srazí. Bankovky proražené, pak bankovky, z nichž byly proužky vyřezány nebo které jsou

složeny ze dvou nebo více proužků, mohou býti vyměněny, ač není-li tu podezření, že bankovky nespravedlivě bylo nabyto nebo že jest tu úmysl podezřelý. V případě tomto obnáší však srážka při každé bankovce nejmeně 1 zl. (Vyhl. rak. uh. banky ze dne 4. srpna 1881.)

VI. Ustanovení zvláštní:

Bankovky nemohou se amortisovati a nemůže se na ně ani záznam ani obstávka vydobýti. (Čl. 88. bank. akty zák. ze dne 27. června 1878 č. 63 ř. z. 21. května 1887 č. 51 ř. z.) Mají-li se vzíti některé nebo všechny druhy bankovek z oběhu, nebo pomine-li privilegium bance rakouskouherské udělené, ustanoví vlády obou polovin říše dohodnuvše se s generalní radou lhůty, ve kterých tyto bankovky ku výplatě nebo výměně předložiti se mohou.

Po uplynutí šesti let od poslední veřejně vyhlášené lhůty, v níž bankovky vyměněny býti mohou, není povinna banka dotýčné bankovky vypláceti nebo vyměňovati. (Čl. 89.)

VII. Ustanovení trestní:

1. O padělání a změně bankovek (§§ 106.—107. tr. z. a 385 až 396 voj. tr. z.) viz padělání úvěrních papírů.

2. Nedovolené vydávání bankovek jest přečinem, ač nestanoví-li tr. z. trest větší.

Trest: Desateronásobný obnos hodnoty vydaných bankovek nejmeně však 2000 zl. Pachatel stíhá se jen ku návrhu rakouskouherské banky.— Změna peněžité pokuty v žalář se nepřipouští. Ku provedení řízení a vynešení rozsudku jest pro země na říšské radě zastoupené příslušným jedině zemský soud ve Vídni. (Čl. 4. zák. ze dne 21. května 1889 č. 51. ř. z.)

Osnova pojednává v §§ 154.—162. o padělání peněz a cenných papírů těmto na roveň jsoucích, a trestá tento zločin kázní neb vězením až do 5 roků a pokutou peněžitou až do 1000 zl.; kdo nápodobené a padělané peníze do oběhu dává, tresce se vězením až do 6 měsíců a na peněžích pokutou až do 1000 zl. Mimo to obsahuje osnova ještě nová ustanovení trestní, že ten se dopouští přestupku proti státním zřízením, kdo známky peněžní nebo úvěrní papíry, které v tu- nebo cizozemsku byly zhotoveny účelům velezrádným, a o kterých to vláda úředně vyhlásila, si присвоjí, do oběhu dá neb příslušným úřadům opomene odevzdati. (§ 436. osnovy). Viz čl. měna korunová.

Banky.

I. Pojem a význam.

Neobyčejný rozkvět obchodu a průmyslu, jakož i vývoj moderních prostředků dopravních způsobil, že poměry obchodu a tržby téměř ve všech státech úplně přetvořeny byly. Úvěr se stal bezmála neobmezeným a doznal různých útvarů, takže musely býti úvěru sjednány prameny nové a prostředky nové. Síla peněžní jednotlivcova čím dále tím méně dostávala, takže poptávce po kapitálech větších mohlo býti vyhověno jen tím, že více kapitálů menších slučováno bylo. Zakládány byly tedy banky za tím účelem, aby vyhledávaly a shromažďovaly jednotlivé prameny peněžní, aby rozsáhlé podniky a velké operace úvěrní prováděny a různé podniky podporovány býti mohly. Banky jsou tedy ústavy, jichž obchody po většině v tom spočívají, že úvěr ve velkém sprostředkují a platy obstarávají.

II. Dějiny: